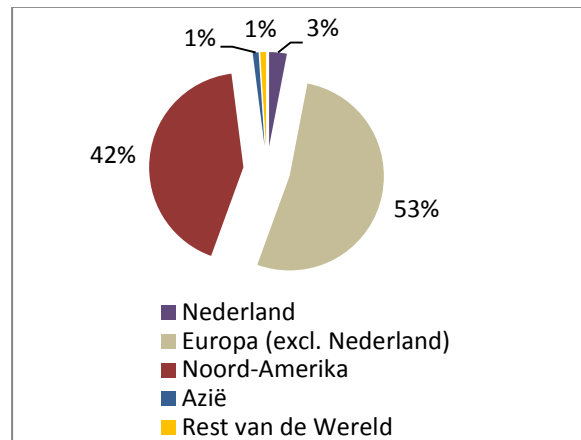

Stemmen in cijfers

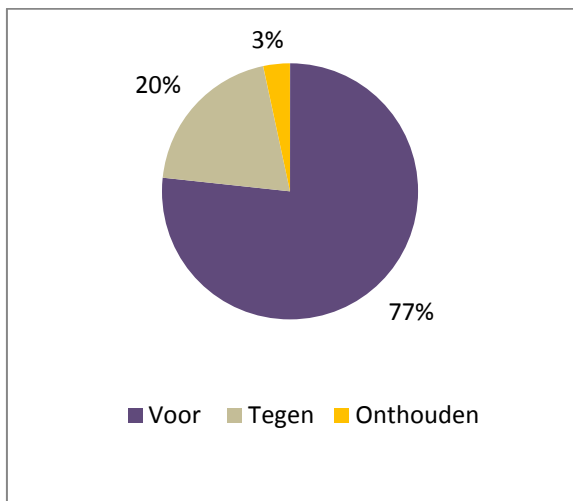
Gestemde aandeelhoudersvergaderingen

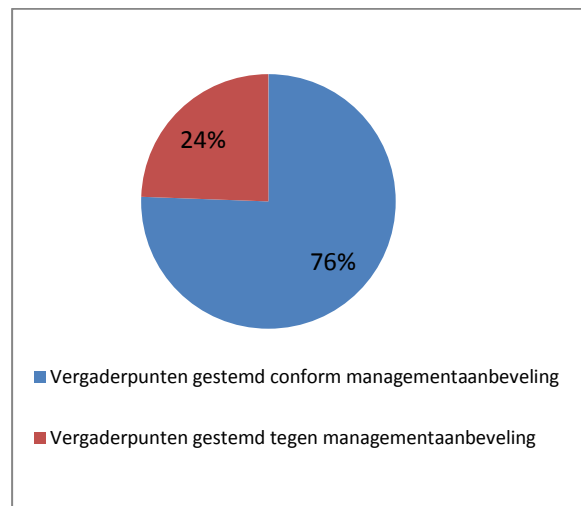
Regioverdeling van aandeelhoudersvergaderingen

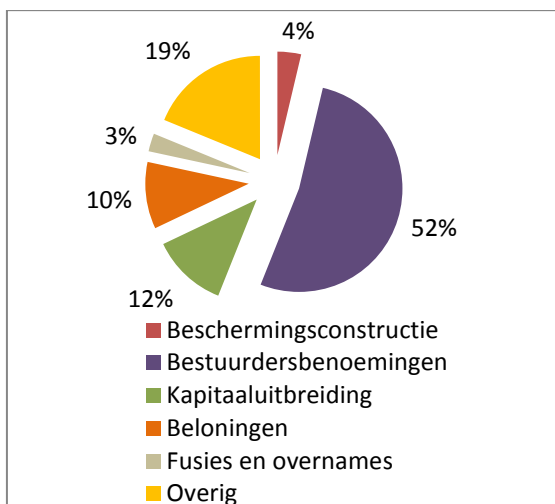
Verdeling steminstructies

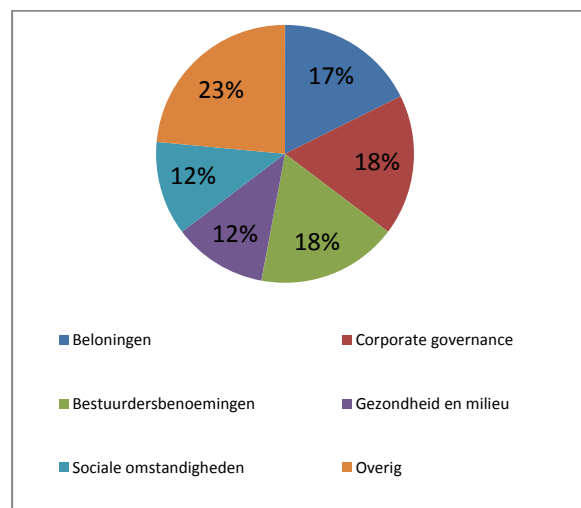
Verdeling stemgedrag naar vergaderpunten

Verdeling managementvoorstellen (per categorie)

Verdeling aandeelhoudersvoorstellen(per categorie)

Engagement en stemmen: activiteiten en resultaten

Klimaat en milieu

Doel:

Via de beleggingen willen wij bijdragen aan het beperken van de opwarming van de aarde tot onder de 1,5°C.

Engagement met CO2-intensieve ondernemingen in de sectoren energie, materialen en nutsbedrijven

In de sector nutsbedrijven hebben we 52 ondernemingen aangeschreven over hun hoge CO2-intensiteit. Dat zijn de ondernemingen die relatief veel elektriciteit produceren met kolen. We vragen deze ondernemen om de afhankelijkheid van kolen sneller af te bouwen en meer te investeren in duurzame energie en in energie-efficiëntie. Ook blijkt het nog vaak nodig dat we vragen om rapportage over milieubelasting. Vooral in China en India laat die rapportage vaak te wensen over.

Na een maand hebben 21 aangeschreven ondernemingen gereageerd: meer dan 40%. Opvallend is dat de reacties uit alle hoeken van de wereld komen: Filipijnen, Rusland, Canada, Japan, India, China, Verenigde Staten en Thailand. De ondernemingen verklaren dat ze de weg naar schonere energie hebben ingezet en onze boodschap als een steun in de rug zien om deze weg te vervolgen. Wij zien het als een goede eerste stap, maar zullen de dialoog met deze ondernemingen voortzetten en blijven vragen om aanvullende maatregelen en investeringen in duurzame energie.

Water

Doel:

Wij willen bijdragen aan het tegengaan van waterschaarste om de volksgezondheid en economische groei te bevorderen.

Ontwikkelingen transparantie waterrisico's voor beleggers

Om de response en de relevantie van het Water Information Request te vergroten zodat indexbeleggers zoals PGGM ook iets met de informatie kunnen doen, hebben wij op vergaderingen met CDP in juli en augustus aangedrongen op ons eerder ontwikkelde voorstel voor een eenvoudiger Water Information Request. We willen dat deze meer toegespitst is op de beperkte set van kernindicatoren voor materiële waterrisico's, die wij met NBIM en ACTIAM hebben voorgesteld in consultatie met het World Resources Institute (WRI) en Ceres. CDP heeft in de Water Information Request voor 2016 al een kleine verbetering gemaakt, en toegezegd grotere aanpassingen door te willen voeren in 2017,

wanneer het hele CDP-platform geheel wordt vernieuwd.

Daarnaast hebben wij deelgenomen aan bijeenkomsten, georganiseerd door de Asian Development Bank en de Singapore Stock Exchange in samenwerking met het waterprogramma van het Wereldnatuurfonds (WWF), waar wij ons hebben ingezet voor standaardrapportage van materiële waterrisico's. Tot slot hebben wij op 14 juli met Responsible Investor een webinar gegeven over "Drought – preparing for current and future water security challenges". Er bestaat duidelijk behoefte aan het uitdrukken van waterrisico's in "value at risk", ook al zijn er vragen over de basis waarop lokale waterrisico's geaggregeerd kunnen worden tot een bedrijfsbrede score.

Engagement voor waterzekerheid: PGGM doet onderzoek naar materiële waterrisico's en dient aandeelhoudersvoorstellen in

Omdat er over de ernst en aard van waterrisico's nog veel onduidelijkheid heerst, is het belangrijk om engagement te richten op de materiële risico's. Daartoe heeft PGGM een bijdrage geleverd aan het onderzoek door China Water Risk om waterrisico's te moneteriseren. Ook zijn we begonnen met eigen onderzoek naar de financiële consequenties van watertekorten en/of watervervuiling voor geselecteerde ondernemingen in China, India en de VS.

Verder hebben we in het derde kwartaal samen met andere beleggers aandeelhoudersvoorstellen ingediend voor Tysen en Hormel, twee grote Amerikaanse voedsel- en vleesproducenten met grote problemen op het gebied van met name watervervuiling. In het geval van Hormel heeft dat al geresulteerd in verbeteringen in het management van risico's die samenhangen met watervervuiling.

Gezondheid

Doel:

Via de beleggingen willen we bijdragen aan de toegang tot goede gezondheidszorg voor iedereen, wereldwijd.

Gesprekken met PepsiCo en General Mills over obesitas

In het derde kwartaal heeft PGGM met PepsiCo en General Mills de dialoog gevoerd over obesitas. PGGM verwacht dat fabrikanten van frisdranken en voedsel hun best doen om hun producten zo gezond mogelijk te maken en op die manier obesitas te helpen voorkomen. Dit betekent onder andere het verminderen van suiker en vetten (en andere schadelijke toevoegingen), het verrijken van producten met gezonde ingrediënten, het beperken van marketing gericht op kinderen en het voorlichten van consumenten over hoe producten passen binnen een gezonde levensstijl. Wij vragen ondernemingen om voor al deze onderwerpen duidelijke doelstellingen te formuleren, deze doelstellingen publiek te maken en over de voortgang te rapporteren. Het is onze verwachting dat de vraag naar gezonde voeding verder zal

toenemen en dat bedrijven die hierop inspelen dus goed gepositioneerd zullen zijn om van deze gezondheidstrend te profiteren. Het omgekeerde geldt voor bedrijven die nalaten om deze trend te volgen. Wij zullen dan ook de dialoog met PepsiCo en General Mills, en andere ondernemingen, de komende jaren voortzetten.

Goed ondernemingsbestuur

Doel:

Wij willen bijdragen aan het verbeteren van de kwaliteit, duurzaamheid en continuïteit van ondernemingen en markten.

PGGM spreekt op de Bijzondere Aandeelhoudersvergadering (BAVA) van Altice

Sinds juni 2015 voert PGGM engagement met Altice vanwege de zetelverplaatsing van Luxemburg naar Nederland en de introductie van ernstige corporate governance-misstanden. Meteen na de buitengewone aandeelhoudersvergadering (BAVA) van Altice van 6 augustus 2015, waarin de zetelverplaatsing werd goedgekeurd, plaatste PGGM op haar website het Statement PGGM over corporate governance Altice. We hebben hierin melding gemaakt van tenminste twee ernstige corporate governance-misstanden die we als volgt classificeren: (i) majeure verslechtering van corporate governance-structuren - waaronder aandeelhoudersrechten - en/of gedrag; en (ii) ernstige en/of systematische misbruik van controlerend belang. Deze misstanden verzwakken in ernstige mate de positie van minderheidsaandeelhouders.

We hebben deze standpunten tijdens de AVA van Altice op 28 juni 2016 nogmaals herhaald. In plaats van corporate governance-verbeteringen werd tijdens de BAVA van 6 september 2016 verdere versoering/verslechtering van de corporate governance door middel van aanpassingen in de statuten van Altice voorgesteld en aangenomen. Dit laatste is een logisch gevolg van het controlerend belang dat door de oprichter van Altice wordt aangehouden. Voorafgaand telefonisch overleg tussen PGGM en Altice bleef zonder resultaat. Op ons aanbod tijdens de BAVA om in dialoog te treden over verdere transparantie en corporate governance-verbeteringen is Altice tot op heden niet ingegaan.

Engagementresultaat: introductie Stewardship Code in Hong Kong

Eerder dit jaar publiceerde de Hong Kong Securities and Futures Commission (SFC) de uitkomst van haar consultatie van de concept Principles of Responsible Ownership, een "Stewardship Code" voor Hong Kong. Via de Asian Corporate Governance Association (ACGA) hebben wij ons commentaar op het concept gegeven. Hoewel niet alle aanbevelingen zijn overgenomen, zijn wij verheugd dat de SFC deze Principles introduceert. De Principles zijn vrijwillig en bedoeld voor alle beleggers die actief zijn in Hong Kong. Wij zijn van

mening dat ze zullen bijdragen aan verdere corporate governance-verbeteringen in Hong Kong. Tijdens een recent bezoek van de Hong Kong Monetary Authority (HKMA) aan PGGM hebben wij aandacht gevraagd voor actieve participatie en de naleving van de Principles door lokale institutionele beleggers zoals HKMA.

Engagementresultaat: nieuwe reglementen van kracht op beurs Maleisië

Stemmen is één van de fundamentele rechten van aandeelhouders en maakt een belangrijk onderdeel uit van een goede corporate governance. PGGM is voorstander van het tellen van alle uitgebrachte stemmen ('voting by poll'), zowel de in de vergadering als op afstand ('proxy voting') uitgebrachte stemmen, en dat de onderneming de uitslag van die stemming direct bekend maakt. In veel markten, waaronder Maleisië, was het niet gebruikelijk om bij een stemming tijdens een aandeelhoudersvergadering (AVA) van beursgenoteerde ondernemingen alle stemmen te tellen, maar werd volstaan met een stemming per acclamatie: het opsteken van de hand en/of klappen als je vóór een agendapunt stemt. Het is dan aan de voorzitter van de AVA om vast te stellen of een agendapunt is aangenomen of niet. Naar onze mening maakt dit inbreuk op één van de belangrijkste corporate governance-beginselen, namelijk dat ieder aandeel recht geeft op één stem ('one share-one vote').

Eind 2015 startte Bursa Malaysia, de aandelenbeurs in Maleisië, een consultatie over een aantal voorgestelde wijzigingen in de beursreglementen. PGGM heeft op onderdelen haar commentaar geleverd op de voorstellen, met name ten aanzien van het tellen van alle stemmen tijdens een aandeelhoudersvergadering. Om de corporate governance-praktijk van beursgenoteerde vennootschappen tijdens de AVA in Maleisië te verbeteren, schrijven de nieuwe beursreglementen 'vote by poll' voor: bij alle agendapunten waarover wordt gestemd moeten nu de uitgebrachte stemmen worden geteld. Recent zijn deze nieuwe beursreglementen van kracht geworden.

Deutsche Bank stemt in met onafhankelijk onderzoek naar de RvB en RvC

Bij het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen (AVA's) wereldwijd hanteren we de PGGM Stemrichtlijnen, die we jaarlijks actualiseren. Belangrijk aandachtspunt bij het stemmen zijn agendapunten die op voordracht van aandeelhouders zijn toegevoegd. Uitgangspunt is dat wij VOOR dergelijke aandeelhoudersvoorstellen stemmen, tenzij er goede redenen zijn dat niet te doen.

Tijdens de AVA van Deutsche Bank in 2015 stond er een voorstel op de agenda van Deutsche Schutzvereinigung für Wertpapierbesitz (DSW), de vereniging van private beleggers in Duitsland. Deutsche Bank ligt al langere tijd onder vuur en het voorstel vroeg om een onafhankelijk onderzoek door het accountantskantoor BDO naar onder andere het functioneren van het bestuur en de raad van commissarissen. PGGM steunde dit

voorstel. Het voorstel kreeg uiteindelijk (slechts) 14,35% van de stemmen, maar het stelde DSW wel in staat om verder engagement te voeren met Deutsche Bank. In aanloop naar de AVA in 2016 slaagde DSW er daardoor in dat Deutsche Bank akkoord ging met een onafhankelijk onderzoek.

PGGM en verantwoord beleggen

PGGM houdt bij het geheel van beleggingsactiviteiten bewust rekening met de invloed van milieu-, sociale en ondernemingsbestuur-factoren (ESG). Dat noemen wij verantwoord beleggen. Voor PGGM is dit een manier om haar verantwoordelijkheid naar de maatschappij en BPF Schilders invulling te geven. Voor ons gaan namelijk een hoog en stabiel rendement en verantwoord beleggen heel goed samen.

PGGM integreert verantwoord beleggen in het algemene beleggingsbeleid. Verantwoord beleggen draait voor ons om een scala van beleggingsactiviteiten. Het gaat om zaken die wij wel doen, zoals beleggen in oplossingen voor mondiale vraagstukken, de financiële impact van ESG-factoren meenemen in onze beleggingsanalyses, het aanspreken van ondernemingen en het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. Ook gaat het om beleggingen die wij vanuit onze identiteit en die van BPF Schilders niet doen door middel van het uitsluiten van bepaalde ondernemingen en staatobligaties.

Het stemrecht is een van de belangrijkste rechten van een aandeelhouder. Daarom stemmen wij namens de PGGM-fondsen en namens BPF Schilders op basis van een eigen oordeel op aandeelhoudersvergaderingen. Hierdoor dragen wij bij aan het bereiken van goed ondernemingsbestuur. Ook letten wij op voorstellen op milieu- of sociaal gebied. Wij zijn van mening dat het gebruik maken van deze rechten bijdraagt aan het creëren van aandeelhouderswaarde op de korte en lange termijn. Daarnaast gaan wij regelmatig een constructieve dialoog (engagement) aan met ondernemingen in portefeuille en met marktpartijen. Wij zien het als onze verantwoordelijkheid om ondernemingen en markten aan te spreken op hun beleid en activiteiten. Dit noemen wij engagement en wij proberen hiermee verbeteringen op het gebied van milieu, sociale omstandigheden en ondernemingsbestuur te realiseren, vanuit de visie dat dit bijdraagt aan een beter maatschappelijk en financieel rendement van onze beleggingen.

Colofon

Dit verslag is een uitgave van PGGM Vermogensbeheer B.V. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

PGGM Vermogensbeheer B.V.
Afdeling Responsible Investment
Noordweg Noord 150
3704 JG Zeist
Telefoon: 030 277 99 11
E-mail: responsible.investment@pggm.nl

Dit rapport is samengesteld op 3 augustus 2016

Disclaimer

PGGM biedt deze rapportage aan als een vorm van dienstverlening voor BPF Schilders. Hoewel PGGM de grootst mogelijke zorgvuldigheid in acht neemt bij de samenstelling van deze rapportage op grond van diverse in- en externe bronnen die betrouwbaar mogen worden geacht, kan PGGM niet garanderen dat deze informatie altijd volledig, juist, en/of tijdig is. Evenmin garandeert PGGM dat het gebruik ervan leidt tot de juiste analyses en/of resultaten en/of dat de informatie geschikt is voor specifieke doeleinden. PGGM kan derhalve nimmer verantwoordelijk worden gesteld voor onder andere – maar niet uitsluitend – eventuele onvolkomenheden, onjuistheden en/of op een later tijdstip aangebrachte wijzigingen. Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van PGGM is het gebruik van deze rapportage niet toegestaan anders dan het specifieke doel waarvoor PGGM deze rapportage heeft opgesteld.